

GIROLAMO SAVONAROLA VERSUS PAPA ALEXANDRU AL VI-LEA

Pr. drd. Iulian-Mihail VASILE

Parohia „Sfântul Ilie” Chintinici, Protopopiatul Roznov

Papa Inocențiu al VIII-lea a murit în noaptea dintre 25 și 26 iulie 1492. Din cauza condițiilor sale precare de sănătate și frecventelor sale boli, atât colegiul cardinalilor, cât și cancelariile diferitelor state s-au ocupat de succesiunea sa. Între cei douăzeci și trei de cardinali, care pe 6 august s-au constituit într-un conclav la Vatican, s-au conturat două grupuri: unul reunit în jurul lui Ascanio Sforza și a vicecancelarului Rodrigo Borgia, celălalt condus de nepotul lui Sixt al IV-lea, Giuliano de Rovere, care influențase mult pontificatul lui Inocențiu.

Aceste două partide reflectau conflictul dintre Ludovic Maurul de Milano și Ferrante, regele de Napoli. În seara de 10 august, după cele trei scrutine, a fost decisă pentru dimineața următoare desemnarea vicecancelarului Borgia; nici una dintre cele două părți nu spera să ajungă atât de repede la majoritatea celor două treimi¹.

Deoarece la începutul conclavului candidatura lui Rodrigo Borgia părea să nu aibă serioase posibilități de succes, există întrebarea asupra motivului unei astfel de schimbări rapide. Este indubitabil că la origine au fost niște manevre simoniste. Chiar dacă era deja o practică antică a papilor aleși de a recompensa din abundență electorii, se pare că în a doua jumătate a secolului al XV-lea ar fi devenit normal să se determine cu exactitate sumele de bani, beneficiile și funcțiile curiale, care ar fi fost împărțite de candidat în cazul alegerii sale. Contemporanii au vorbit deschis de simonie și s-au gândit că aceasta ar fi putut constitui un posibil cap de acuzație împotriva noului papă².

---

¹ Hubert Jedin, *Storia della Chiesa*, vol. V/2: „Tra medioevo e Rinascimento”, Ed. Jaca Book, Milano, 1993, p. 322.

² G. Soranzo, *Studi intorno a Papa Alessandro VI*, 1-33: „L'assunzione al pontificato del cardinale Rodrigo Borgia”; F. La Torre, *Del conclave di Alessandro VI, papa Borgia*, Firenze-Roma, 1963, apud H. Jedin, *op. cit.*, p. 323.

Pentru istoricul catolic german Ludwig von Pastor nu încapă îndoială că anumite manevre simoniace au contribuit la această alegere, aceasta fiind și opinia celor mai mulți istorici; puținii apărători înverșunați ai unei alegeri „cinstite” aduc motivații politice: Rodrigo Borgia a fost ales pentru că era nevoie de un candidat forte, care cunoștea cel mai bine obiectivele Sfântului Scaun. Ar fi de-a dreptul ridicol să se considere că o alegere simoniacă s-ar limita doar la bani, pentru că aceeași valoare o aveau și diferitele beneficii ecleziastice promise de Borgia în conclav și îndeplinite imediat după alegere: postul de vicecancelar și propriul palat lui Ascanio Sforza, principalul său susținător, posesiunile de la Monticelli și Soriano cardinalului Orsini, Subiaco cu castelele aferente lui Colonna, Civitacastellana lui Savelli³. Ne-am oprit puțin asupra analizei modului numirii lui Borgia, tocmai pentru faptul că acuza principală a lui Savonarola împotriva papei a fost alegerea sa simoniacă.

Născut pe 1 ianuarie 1431, la Játiva (aceiași oraș natal ca al Papei Calixt al III-lea, care îl numise cardinal la doar 25 de ani), Rodrigo Borgia fusese vicecancelar al Bisericii din Roma, îmbogățindu-se din beneficii uriașe, astfel încât dispunea de rentă princiară. Pentru marile număr de beneficii, printre care numeroase diocenze și abații bogate, era considerat, împreună cu francezul d'Estouville, cel mai bogat cardinal al epocii sale, contemporanii numindu-l, mai degrabă, un prinț renescentist.

Ducând o viață particulară nepotrivită și duplicitară, el și-a concentrat speranțele asupra familiei sale, neglijând instituția pe care o conducea. Pentru mai mult de o decadă, manevrele, târgurile și schimburile de alianțe pe care le-a întreprins au dominat scena diplomației europene, deși în final au fost sortite eșecului prin incapacitatea fiului său favorit, Cesare, de a-i continua planurile. Dând naștere unor povești ce reprezintă variante mult prea colorate ale adevărului istoric, pontificatul lui Alexandru al VI-lea Borgia a marcat punctul culminant al evoluției imoralității și corupției de la Vatican⁴.

---

³ Cf. Claudio Rendina, *Papii. Istorii și secrete*, Editura BIC ALL, București, 2002, p. 613.

⁴ Dana Hrib, *Procesul de individualizare în gândirea renescentistă a secolului al XV-lea: Florența*, Ministerul Culturii și Cultelor, Muzeul Brukental – Biblioteca Brukental IV, Sibiu, 2006, p. 40.

Deoarece Rodrigo Borgia, în calitate de cardinal sau de papă, punea puțin preț pe bârfele lumii, curiozitatea cronicii de scandal din epoca sa și din cele succesive a putut să se ocupe pe larg de numărul, real sau prezumtibil, al fiilor lui. În urma relațiilor amoroase avute, în 1462-1471, cu femei ale căror nume nu ne-a fost transmis, el a devenit tată al lui Pedro Luis, al Ieronimei și Izabelei. Mai celebri sunt fiii născuți din relația cu Vannozza de Cattaneis (Cesare, Juan, Joffre și Lucrezia), care imediat după numirea papală au concentrat în sine, în mod exagerat, interesele papei⁵.

Este foarte dificil să se formuleze o judecată exactă asupra raporturilor care au fost între Alexandru și Giulia Farnese, sora cardinalului Alexandru Farnese (Paul al III-lea), a cărei căsătorie cu Orsino Orsini a fost binecuvântată de el însuși, când era cardinal. În ciuda inteligenței de care a dat dovadă în interpretarea faimoselor scrisori ale papei, Soranzo nu a reușit în tentativa de a prezenta ca nevătămătoare relațiile lui Rodrigo Borgia, când era cardinal și papă, cu frumoasa Giulia⁶. Chiar și copiii născuți în timpul pontificatului lui Alexandru, Ioan (Infans Romanus, născut în 1498) și Rodrigo (născut în 1503), cu toată probabilitatea, l-au avut ca tată pe papă. Rămân totuși numeroase întrebări fără răspuns, deoarece, încă de la început, din motive evidente, aceste fapte n-au devenit de interes public⁷.

Ceremonialul instalării sale a avut loc în Bazilica „Sfântul Petru”, cu un fast extraordinar, pe 26 august 1492, și Borgia și-a luat numele de Alexandru al VI-lea; pe baza antecedentelor pe larg cunoscute, a fost ținta unei *pasquinate* care scotea în evidență simonia și târguiala, legând numeralul „al șaselea” de o tradiție nefastă. Versurile din latină ar suna astfel: „Alexandru vinde cheile, altarul și pe Cristos/ și-i dreptul lui să vândă tot ce-a cumpărat./ Din păcat în păcat, dintr-o flăcăruie se iscă un pârjol/ și Roma pierde sub acest adevărat jug spaniol./ Tarquiniu al șaselea, Nero al șaselea și tot al șaselea-i și-acesta;/ Din păcate, Roma sub toți acești «al șaselea» a dus-o rău”.

⁵ Cf. H. Jedin, *op. cit.*, p. 324.

⁶ G. Soranzo, Orsino Orsini, Adriana di Mila sua madre, e Giulia Farnese, su amoglie, nei loro rapporti con papa Alessandro VI, în „Archivi”, anul 1959, nr. 26, pp. 119-150, apud H. Jedin, *op. cit.*, p. 325.

⁷ Idem, La piu' grave accusa data a papa Borgia, în „Archivi”, anul 1961, nr. 28, pp. 179-188, apud H. Jedin, *op. cit.*, p. 325.

Pe de altă parte, existau și unii umaniști gata să parieze într-un distih pe strălucirea pe care Roma ar fi căpătat-o datorită unui asemenea suveran pontif, chiar dacă avea apucături păgâne, nepotrivite pentru un loctiitor al lui Cristos. Iată traducerea acestui distih: „Sub Caesar, Roma era măreață, acum este grandioasă;/ domnește Alexandru al șaselea. Acela era un om, acesta-i Dumnezeu”⁸.

Trebuie spus că, la început, dincolo de donațiile promise în schimbul alegerii sale, Alexandru al VI-lea era speranța într-o în-sănătoșire a principiilor – în virtutea căreia să poată fi restabilită ordinea într-un oraș ca Roma, unde, în timpul scurtei perioade în care tronul fusese vacant, se înregistraseră mai bine de două sute douăzeci de omucideri – și măsurilor înțelepte în domeniul politicii economice, care să ducă la păstrarea păcii în Italia.

Se părea, la un moment dat, că s-ar fi pocăit și ar fi fost hotărât să se reabiliteze, dar această impresie a durat numai o clipă. „Apăsarea unei omeniri pline de păcate a înăbușit toate visurile de redresare morală”, după cum notează Molinari, amintind că până și soarta i-a oferit ocazia de a se reabilita și a se dedica Bisericii, ca un părinte al ei, „când un acoperiș s-a prăbușit asupra lui, acoperindu-l cu un nor de praf și cu un morman de dărâmături și, apoi, când mâna unui ucigaș plătit l-a asasinat pe fiul său, Giovanni, pe care-l iubea cu tandrețe; în amândouă ocaziile s-a arătat hotărât să-și schimbe viața. Promisiunile nu au fost însă ținute.”

Girolamo Savonarola n-a putut, desigur, să-l clinească, sortit fiind să ajungă pe rug, ca victimă a propriilor predici și a unor evenimente politice mai puternice decât personalitatea sa, chiar dacă aceasta era acaparantă. Cert este faptul că pentru Alexandru al VI-lea papalitatea și Biserica au constituit doar un mijloc pentru a-și îmbogăți și promova familia, asigurându-i fiecăruia dintre copii o poziție socială dominantă⁹.

În guvernarea statului pontifical, Alexandru a arătat, în general, o mare abilitate politică. Aceasta are o semnificație notabilă, deoarece în timpul Renașterii, mai mult decât în alte epoci anterioare și posterioare, măsura pe care se baza judecarea unui papă era chiar modul său de guvernare a statului pontifical. Peninsula Italiană era locul unde se dădeau marile conflicte europene. În ciuda

---

⁸ C. Rendina, *op. cit.*, p. 614.

⁹ *Ibidem*, p. 615.

intereselor lor contrastante, statele italiene se grăbeau să-și conserve echilibrul atât de greu atins și reacționau energic împotriva oricărei intervenții străine.

După ce inițial a ținut partea familiei Sforza din Milano, papa și-a îndreptat simpatia spre regatul din Neapole și și-a menținut această atitudine chiar și atunci când Carlo al VIII-lea de Franța, în 1494-1495, a condus faimoasa sa expediție militară din Italia, îndreptată împotriva regatului din Napoli¹⁰.

Pe 31 decembrie 1494, Carol al VIII-lea intra în Roma fără să întâmpine rezistență. Alexandru al VI-lea, baricadat în Castelul Sant'Angelo, transformat într-o puternică fortăreață de Antonio da Sangallo, medita la o schimbare de comportament față de rege. Pe 15 ianuarie 1495, acorda oficial dreptul de liberă trecere prin Statul pontifical trupelor franceze, până la granița cu regatul Napoleonului. A fost o mișcare abilă, care l-a reabilitat pe deplin pe Alexandru al VI-lea, iar Carol al VIII-lea i-a jurat credință papei în consistoriu.

Ușurința cu care Carol al VIII-lea cucerise Italia Meridională a demonstrat tuturor statelor italiene ce amenințare teribilă se profila pentru existența lor; astfel încât, pe 31 martie, la Veneția, se încheia o coaliție antifranceză, cu participarea papei, care își schimba din nou orientarea. Carol al VIII-lea a considerat necesar să se retragă. A traversat din nou Statul pontifical, fără ca Alexandru al VI-lea să se poată opune; armata Ligii l-a blocat pentru scurt timp la Fornovo, dar el a reușit să treacă de blocadă. La Napoli, se întorcea Casa de Aragon prin Ferdinand al II-lea.

În a doua jumătate a pontificatului său, când pe tronul Franței a urcat Ludovic al XII-lea, Alexandru al VI-lea și-a schimbat din nou poziția și s-a aliat cu noul rege. Când acesta a reușit să-l alunge pe Ludovic Maurul din ducatul de Milano, anexând teritoriul respectiv Franței, papa a văzut deschizându-se largi perspective pentru fiul său, Cesare. Obiectivul final era acapararea întregului stat pontifical și punerea lui sub stăpânirea familiei Borgia. Defectul principal al acestei grandioase acțiuni politice era acela că nu era susținută de o adevărată clasă conducătoare; totul se baza pe rapiditatea de acțiune a unui principe dotat cu *virtutea machiavelică* și gata să exploateze averea pe care i-o pune la dispoziție tatăl său.

---

¹⁰ H. Jedin, *op. cit.*, p. 326.

Era clar că întreg eșafodajul se va prăbuși îndată după dispariția unuia dintre cele două elemente care-l susțineau; așa s-a și întâmplat când Alexandru al VI-lea a murit subit, pe 18 august 1503¹¹.

Legat de figura priorului de la „Sfântul Marcu” din Florența, Girolamo Savonarola, s-au aprins cele mai variate polemici și judecata asupra Papei Borgia este strâns legată de evaluarea acestui personaj. Teolog de o vastă cultură, înclinat spre misticism, fervid susținător al unei discipline mai severe în ordinele religioase, în calitate de pasionat predicator al reformei morale, Savonarola a fost implicat în faptele politice și a fost în prim-planul schimbărilor petrecute în Florența, în ultimul deceniu al secolului al XV-lea.

Casa de Medici s-a bucurat de cea mai glorioasă perioadă a guvernării sale, spre sfârșitul secolului al XV-lea, în timpul nepotului lui Lorenzo (1449-1492), nepotul lui Cosimo, cunoscut sub numele de *il Magnifico*, pentru dragostea ce o purta opulenței. Deși Florența și florentinii au avut multe reproșuri de adus guvernării lui Lorenzo, istoria poate confirma starea în care se afla orașul la moartea acestuia și ce a devenit în timpul fanaticului regim al *piagnonilor*, sub conducerea lui Girolamo Savonarola. Deși diplomația echilibrată și politica națională dusă de Lorenzo de Medici nu a fost regretată de toată lumea la moartea sa, el a făcut parte din uimitoarea generație ce a strălucit în Italia, în jurul anului 1490, despre care scria Guicciardini¹². La adăpostul acestui timp al înfloririi, în Florența anilor 1450-1478 au fost construite peste treizeci de palate și vile, iar în 1489 a debutat construcția impunătorului Palazzo Strozzi.

Stărnindu-l pe Charles al VIII-lea al Franței, în speranța răsturnării dinastiei aragoneze a Neapolului, Ludovic Maurul determină intrarea trupelor franceze în ducatul de Milano, pe 17 noiembrie, 1494. Florența capitulează, fără a opune rezistență în fața înaintării trupelor franceze. Dinastia Medicilor avea să intre în declin odată cu eșecul politic al fiului lui Lorenzo, Piero, expulzat în urma invaziei armate. În timpul dramaticilor ani ai sfârșitului de secol XV, cel mai influent om din oraș a devenit predicatorul unui mesaj

---

¹¹ C. Rendina, *op. cit.*, p. 617.

¹² Francesco Guicciardini, *The History of Italy*, traducere în limba engleză de Sidney Alexander, Princeton-New Jersey, 1984, p. 4, apud D. Hrib, *Individualizarea Florenței în contextul orașelor Italiei secolului al XV-lea*, în „Acta terrae septemcastrensis II”, ULB Sibiu, 2003, p. 204.

apocaliptic – Girolamo Savonarola, prin încercarea sa de a instala o formă teocratică de guvernământ. Fanatismul său l-a așezat în mijlocul unui conflict deschis cu papalitatea, fapt care l-a dus pe călugărul dominican la moarte, pentru vina de a fi eretic. Renunțările și penitențele nu au întărit discernământul popular în exercițiul alegerii libertății, din moment ce, în 1498, florentinii se revoltă împotriva profetului lor, pentru ca mai târziu să accepte plini de entuziasm venirea altor Medici, inferiori din punct de vedere moral lui Cosimo¹³ și din punct de vedere cultural lui Lorenzo¹⁴. După moartea lui Savonarola, în 1498, Florența a încercat să restabilească forma republicană de guvernământ.

Așadar, personalitatea lui Savonarola și a Papei Alexandru al VI-lea trebuie așezate în centrul acestor evenimente derulate spre sfârșitul secolului al XV-lea în Florența. Predicarea profetică a lui Girolamo, provenită din convingerea că are o misiune particulară de îndeplinit, a părut să se realizeze când incursiunea regelui francez Carol al VIII-lea în Italia a provocat decăderea familiei de'Medici. Constituția teocratică favorizată de el în orașul de pe Arno și reînțoararea populației la o viață moral-religioasă curată au fost de scurtă durată. Conflictul cu papa a explodat mai degrabă din motive politice, decât din motive teologice. Senioria florentină, de fapt, sprijinită de Savonarola, refuzase să adere la marea ligă a statelor italiene împotriva Franței. Necunoscând situația concretă, regelui francez i-a fost încredințată sarcina să convoace un conciliu general, în vederea reformării Bisericii și a curiei, și să-l înlocuiască pe papă cu un altul mai demn. După o lungă și răbdătoare așteptare, curia l-a excomunicat pe Savonarola și a amenințat să impună interdicție asupra Florenței.

---

¹³N. Machiavelli îl descrie pe Cosimo ca „un bărbat foarte înțelept, cu înfățișare gravă și plăcută, foarte generos și plin de omenie; și niciodată nu a încercat nimic împotriva partidului dușman, nici împotriva statului, dar se îngrijea să facă bine fiecăruia și, cu generozitatea lui, să câștige de partea sa cât mai mulți cetățeni”. Cf. *Istoriile florentine*, traducere de Nina Façon, București, 1968, p. 296, apud D. Hrib, *Individualizarea Florenței...*, p. 205.

¹⁴ *Ibidem*, p. 548: „Faima aceasta creștea cu fiecare zi, mulțumită înțelepciunii lui, căci atunci când discuta o chestiune, se arăta elocvent și pătrunzător, în rezolvarea ei se dovedea înțelept, iar în executarea ei prompt și curajos”. Apud D. Hrib, *Individualizarea Florenței...*, p. 205.

Evitarea supunerii față de cenzurile religioase și atmosfera tulbure creată de anunțul probei focului, care apoi n-a mai fost aplicată, au dus la o schimbare bruscă, ba chiar la captura, tortura și executarea capitală a lui Savonarola, în mai 1498, după ce un tribunal ecleziastic complezent îl condamnase ca eretic. Evident că bătaiosul dominican a fost mai mult o victimă a rapidelor schimbări morale ale populației florentine, a ostilității confrăților săi religioși și a rivalității altor ordine¹⁵.

Dar iată filmul evenimentelor conflictului dintre Savonarola și Alexandru al VI-lea, prezentat în detaliu. În 1485, Savonarola are viziunea prin care Dumnezeu îl anunța că vremea pedepsei sosise și îl însărcina cu răspândirea acestei vești. De abia în prima joi din Postul Paștilor anului 1486, Fra Girolamo își face public mesajul. Îndepărtat la Bologna și apoi la Ferrara de autoritățile bisericești, își întărește din ce în ce mai mult convingerea în iminența sfârșitului, în timp ce Fra Mariano cuvânta în continuare despre milă și echilibru într-o manieră liniștitoare. Potrivit descrierii lui Francisco Guicciardini, în secolul al XV-lea, Florența se bucura în interior de o mare tihnă și liniște, iar în exterior de multă faimă și prețuire, pentru că avea o cârmuire și un conducător de o mare autoritate, pentru că își sporise de curând posesiunile, pentru că ajutasese în mare parte la salvarea Ferrarei, iar apoi a regelui Ferrando, pentru că Papa Inocențiu se afla cu totul sub înrâurirea lui Lorenzo și pentru că, fiind aliată cu Neapole și Milano, ținea în balanță aproape întreaga Italie¹⁶.

În 1488, Lorenzo de' Medici intervine la superiorii Ordinului dominican pentru readucerea lui Savonarola în Florența, intervenție datorată influenței pe care tânărul umanist Pico della Mirandola o avea la curtea Magnificului. Demersul este făcut în 1489, pe 29 aprilie, și i se va răspunde în mod favorabil un an mai târziu. Pe 1 august 1490, biserica Mănăstirii „San Marco” se dovedea prea strâmtă pentru auditorii fratelui Girolamo, ajuns la vârsta de 38 de ani. Distingându-se prin violența limbajului și îndrăzneala afirmațiilor, predica fratelui denunța corupția de care se făcea vinovată Biserica, denunța secularizarea acestei instituții, acuza principii de a se fi afundat în mocirla materialismului și anunța venirea noului Cyrus.

---

¹⁵ H. Jedin, *op. cit.*, p. 327.

¹⁶ F. Guicciardini, *op. cit.*, p. 228.

Moartea lui Lorenzo de' Medici, survenită în 1492, a tulburat atât viața Florenței, cât și pe cea a întregii Italii. În ochii contemporanilor, acest eveniment a fost precedat și prevestit de foarte multe semne. La rândul său, moartea lui Lorenzo de' Medici a reprezentat un semn al împlinirii timpului Judecării, despre a cărei iminență Girolamo Savonarola vorbise din amvon. Tot în august 1492 va muri Papa Inocențiu al VIII-lea, iar în ianuarie 1494 va muri Ferrante, regele Neapolelui, an în care intrarea regelui francez Carol al VIII-lea în Florența a împlinit profecția noului Cirus¹⁷.

Ordinul lui Alexandru, din 25 iulie 1495, care cerea călugărului să se prezinte la Roma pentru a răspunde acuzațiilor, s-a bazat pe anunțarea faptului că prezicerile sale despre evenimente viitoare veneau prin revelații divine. În același timp, papa și-a exprimat marea bucurie la aflarea veștii că dintre toți lucrătorii din via Domnului, Savonarola era cel mai zelos și a promis să-l întâmpine în orașul etern cu dragoste și afecțiune frățească. Savonarola nu a dat curs ordinelor suveranului pontif, invocând motive de sănătate și pericolele care îl pot pândi pe drumul spre Roma. Vechiul său rival la amvon, Fra Mariano de Gennazzano, și alți dușmani erau la Roma și puneau la cale intrigi împotriva lui, iar familia Medici câștiga repede favorurile papii.

Prima scrisoare a lui Alexandru, pe 9 septembrie 1495, în care acesta interzicea călugărului să predice, a condamnat nebunia prostescă a lui Savonarola de a se amesteca în problemele politice italiene și anunțarea faptului că este un mesager special trimis de Dumnezeu. În replică, Savonarola a răspuns acuzațiilor și, la invitația senioriei, a continuat să predice.

Pe 16 octombrie 1495, suveranul pontif i-a interzis să predice deschis sau în particular. Pastor remarcă faptul că „era cât se poate de limpede că Savonarola era vinovat de nesupunere față de autoritatea papală”¹⁸.

Timp de cinci luni, călugărul a rămas retras în mănăstire, dar, pe 17 februarie 1496, la rugămintea senioriei de a ține predicile Postului Mare, el s-a urcat din nou în amvon. Afirmând că papa ar putea greși,

---

¹⁷ D. Hrib, *Procesul de individualizare în gândirea renascentistă...*, pp. 47-48.

¹⁸ Pastor respinge poziția lui Luotto în *Zur Beurteilung*, p. 66, apud P. Schaff, *History of the Christian Church*, vol. VI: „The Middle Ages. A.D. 1294-1517”, în www.ccel.org, „Christian Classics Ethereal Library”, 2002, p. 474.

el a adoptat o poziție îndrăzneată: „Papa îmi poate da ordin să fac ceva care contravine legii iubirii creștine sau Evangheliei. Dar, dacă într-adevăr îmi dă așa un ordin, îi voi spune: «Tu nu ești păstor. Nu Biserica Romană, ci tu greșești!»”. De atunci, el și-a ridicat glasul, cum nu o mai făcuse înainte, împotriva corupțiilor orașului papal.

Predicând, pe 28 februarie 1496, despre Amos 4, 1, el a exclamat: „Cine sunt vacile grase din Bashan, de pe munții din Samaria? Ele sunt curtezanii Italiei și Romei. Sau nu sunt ei? O mie e prea puțin pentru Roma, zece mii, douăsprezece mii, patrusprezece mii sunt prea puțini pentru Roma. Pregătește-te, vai, Romă, căci grozave vor fi pedepsele tale”¹⁹.

Constatând că amenințările nu vor închide gura lui Savonarola, Alexandru a recurs la mită, o artă în care era foarte priceput. Prin intermediul unui dominican trimis la Florența, el i-a oferit călugărului de la „Sfântul Marcu” pălăria de cardinal. Dar Alexandru și-a greșit omul și, într-o predică din august 1496, Savonarola a declarat că el nu vrea nici mitră și nici pălărie de cardinal, ci numai darul pe care îl dă Dumnezeu sfinților Săi: moartea, o pălărie purpurie, o pălărie înroșită cu sânge. Destul de curios, Lucas interpretează oferirea pălăriei de cardinal nu ca șiretlic, ci ca un presupus scop bun al lui Alexandru, pentru a-și arăta aprecierea față de un om cinstit, dar greșit îndrumat.

Carnavalul din 1496 și cele din următorii doi ani au oferit dovezi remarcabile pentru modul în care Savonarola capacita mintea poporului. Carnavalul, care fusese scena unor benchetuieli sălbatice, a fost transformat într-o sărbătoare semireligioasă. Băieții fuseseră obișnuiți să-și transforme veselia în excese de grosolanie, luând bani, cu forța, de la bătrâni, dansând noaptea în jurul focurilor, aruncând la nimereală cu pietre în oameni și case. Acestei „sărbători a pietrelor”, pe care senioria nu reușise să o suprimă, Savonarola, împreună cu ajutoarele sale, i-a substituit o sărbătoare religioasă, care s-a numit „reformarea băieților”. Savonarola a înființat brigăzi de băieți în diferite cartiere ale orașului și a dispus pentru ei șiruri de scaune pe lângă pereții catedralei. Aceștia mărșăluiau pe străzile orașului, cântând imnuri compuse de Savonarola și Benivieni, își ocupau locurile în stranele înălțate în acest scop și primeau colectele pentru săraci.

---

¹⁹ Cf. P. Schaff, *op. cit.*, p. 474.

În ultima zi a carnavalului din 1497, a avut loc „arderea deșertăciunilor”, după cum a fost numită. Bărbații tineri, al căror entuziasm fusese aprins de predicile lui Savonarola, mergeau prin oraș, băteau din ușă în ușă și cereau oamenilor să le predea mici bijuterii, cărți obscene, zaruri, jocuri de noroc, harpe, oglinzi, măști, cosmetice și portrete de femei frumoase și alte obiecte de lux. Acestea au fost adunate într-o piramidă în piața publică, înaltă cam de douăzeci de metri și cu o circumferință de circa optzeci de metri la bază. În dimineața acelei zile, mulțime mare de oameni asculta slujba ținută de Savonarola.

Tinerii s-au dus în procesiune pe străzi și, ajungând la muntele de deșertăciuni, și-au dat mâinile unii cu alții și au dansat în jurul grămezii, apoi i-au dat foc, cântând imnuri religioase. Sunele clopotelor și trompetelor s-au alăturat efectului acestui spectacol straniu. Bărbații se gândeau la cărțile și elixirurile arse la Efes sub vraja predicii lui Pavel. Scena a fost repetată în ultimul an al vieții lui Savonarola, în 1498.

Sub vraja predicii călugărului, întreaga Florență părea că a luat calea religiei. Soțiile și-au părăsit soții și s-au dus la mănăstire. Alții s-au căsătorit, jurând abstenență nupțială, și Savonarola chiar visa că orașul ar putea atinge o stare atât de înaltă, încât căsătoriile vor înceta. Oamenii se împărtășeau în fiecare zi și tinerii participau la slujbă. Fra Bartolomeo și-a aruncat pe foc studiile în nud și o vreme a continuat să creadă că era păcat să folosești mâinile pentru a picta, căci ele ar trebui să fie permanent împreunate pentru rugăciune.

Alexandru nu era de acord cu nici una dintre reformele florentine și era hotărât să-l reducă pe Savonarola la tăcere cu orice preț. În oraș circulau multe zvonuri despre comploturi pentru a-i reinstaura pe Medici, iar unii dintre conspiratori au fost executați. Dușmanii Republicii recunoșteau scopul lor de a-l ucide pe Savonarola și puneau în circulație foi și poeme care-l ridiculizau și-l amenințau pe acesta. Afize insultătoare erau înălțate pe pereții mănăstirii și, odată chiar, amvonul catedralei a fost pângărit cu băligar și acoperit cu o piele de măgar, în timp ce, în locul unde predicatorul obișnuia să lovească cu mâna, erau înfipti țepi. Călugărul de la „Sfântul Marcu” nu părea să fie înspăimântat.

Acuzațiile lui Savonarola la adresa relelor Bisericii au devenit și mai intense. El exclama: „Vai, supune-te Biserică, ai dat în vileag lumii întreaga-ți răutate! Ți-ai înmulțit preacurvia în Italia, în Franța,

în Spania și în alte regiuni. Ai profanat tainele cu simonie. În vechime, preoții îți numeau bastarzii nepoți, acum îi numesc de-a dreptul fii”. Alexandru nu putea tolera astfel de declamări. Integritatea scaunului său era în joc.

Pe 12 mai 1497, pentru faptul că nu s-a supus muștrărilor și ordinelor apostolice și fiind suspect de erezie, Alexandru l-a excomunicat. Li se interzicea tuturor să-l asculte pe condamnat sau să vorbească cu el²⁰. Savonarola devenise nu doar controversat, ci și stânjenitor pentru Cancelaria papală, încât ei intenționau să ștergă din memorie atât omul, cât și lucrările sale tipărite²¹.

Într-o scrisoare redactată o lună mai târziu, Savonarola a afirmat din nou că este gata să se supună autorității Bisericii, dar a negat că ar fi obligat să se supună ordinelor superiorilor săi, când acestea erau în conflict cu milostenia și legea lui Dumnezeu. „De atunci încoace, exclama puritanul contemporan Landucci, am fost lipsiți de cuvântul lui Dumnezeu.” Senioria i-a scris lui Alexandru pentru a-l sprijini pe Savonarola, afirmând puritatea caracterului său și temeinicia doctrinei sale, iar prietenul său, Pico della Mirandola cel tânăr, a publicat scrieri în apărarea comportamentului său. Bătrânul Pico della Mirandola și Poliziano, care muriseră cu un an sau doi înainte, își arătaseră stima profundă pentru Savonarola, îmbrăcând rasa dominicană pe patul de moarte.

La acea vreme, Savonarola a răspândit lucrarea sa *Triumful Crucii*, care stabilea adevărul și caracterul chibzuit al credinței catolice²². După ce dovedea, din pură rațiune, existența lui Dumnezeu și imoralitatea sufletului, lucrarea continua cu prezentarea Sfintei Treimi, Care este deasupra rațiunii umane, și articole din Crezul apostolilor, pentru a expune superioritatea extraordinară a vieții creștinilor, pe care se pune un accent deosebit. Lucrarea se încheie cu dovedirea neadevărului mahomedanismului și a altor forme religioase false.

Savonarola a tăcut în amvon și s-a abținut de la celebrarea mesei până la Crăciunul din 1497, când a ținut trei slujbe la „Sfântul

²⁰ Bula este dată de Villari, II. 189 ș.u.; Pastor, III. 411 ș.u. apud P. Schaff, *op. cit.*, p. 476.

²¹ Lauro Martines, *Fire in the City. Savonarola and the Struggle for the Soul of Renaissance Florence*, Oxford University Press, 2006, p. 166.

²² Publicată în 1497, atât în latină, cât și în etruscă, versiunea în etruscă fiind făcută de Savonarola însuși, cf. P. Schaff, *op. cit.*, p. 476.

Marcu”. Pe 11 februarie, el s-a urcat din nou în amvonul domului. În fața unei mulțimi uriașe, el descria preotul ca pe un instrument modest al Celui Atotputernic; și când Dumnezeu Se retrage, prelații și papii nu sunt decât „o unealtă de fier stricată”. „Și, dacă un prelat ordonă ceea ce este contrar trăirii dumnezeiești în cucernicie și milostenie, nu numai că nu trebuie să i te supui, dar acesta este vrednic și de afurisenie.” Altă dată, el a spus că și un papă poate greși prin propria-i răutate, ca în cazul Papei Bonifaciu al VIII-lea, care a fost un papă rău, începându-și pontificatul ca o vulpe și sfârșindu-l ca un câine²³.

Din respect pentru Biserică, începând cu acea dată, mulți oameni s-au ținut departe de predicile lui Savonarola. Printre aceștia se număra credinciosul Landucci, care spunea: „Pe bună dreptate sau nu, mă număram printre cei care nu s-au dus. Am crezut în el, dar nu doream să risc, ducându-mă să-l ascult, deoarece se afla sub pedeapsa excomunicării”. Dușmanii lui Savonarola au făcut din cuvintele lui Grigorie cel Mare strigătul lor de luptă: *Sententia pastoris sive justa sive unjusta timenda est* („Pedeapsa păstorului trebuie să fie respectată, fie ea dreaptă sau nedreaptă”)²⁴.

Denunțările sale, răspândite în Biserică, la adresa corupției, au devenit mai îndrăznețe. „El începe la Roma, unde clerul râde de Hristos și de sfinți; ba chiar mai rău decât turcii și mai rău decât maurii. Ei fac comerț cu tainele. Ei vând beneficii celui care dă cel mai mult. Oare preoții din Roma nu au curtezani, și rânđași, și cai, și câini? Nu au ei palate pline de tapiserii și mătăsuri, de parfum și lachei? Pare-se, aceasta e Biserica lui Dumnezeu? Fiecare preot de la Roma, spunea el, avea o concubină. Acum nu mai vorbesc despre nepoți, ci despre fiii și fiicele lor.” Savonarola a căutat chiar să dovedească din amvon că scrisoarea papală de excomunicare a pornit de la diavol, de vreme ce era ostil trăirii în cucernicie.

Devenea evident faptul că predicatorul ducea o bătălie care nu avea sorti de izbândă: un călugăr de rang mic împotriva celui mai puternic om al creștinătății. Papa Borgia era considerat cel mai corupt ocupant al celei mai sfinte dintre funcții, pontificatul său fiind ca o palmă dată tradiției Sfântului Petru. Savonarola a sugerat adesea

²³ Pastor, *Beurteilung...*, p. 71 ș.u.; Villari, II. 252 apud P. Schaff, *op. cit.*, p. 477.

²⁴ P. Schaff, *op. cit.*, p. 477.

că el trebuia să continue războiul său pentru curățenie morală până la vârful piramidei²⁵.

Atacurile sale la adresa moravurilor clerului și Vaticanului i-au stârnit pe cei care dețineau puterea în Biserică împotriva sa; atitudinea sa politică a stârnit facțiunile din Florența. Afirmările sale, din ce în ce mai pline de exagerări, duceau la creșterea unei stări de spirit latente și critice, în același timp, în rândul oamenilor. El a chemat cerurile să stea mărturie că era „pregătit să moară pentru Dumnezeu Său” și L-a invitat pe Dumnezeu să-l trimită în focurile iadului, dacă motivele sale nu erau neprihănite și lucrarea sa inspirată. Cu altă ocazie, el L-a invocat pe Domnul să-l lovească de moarte pe dată, dacă nu era sincer. Landucci relatează câteva dintre aceste proteste sălbatice pe care le-a auzit cu urechile sale.

În mâinile papii rămânea totuși o armă pentru a-l face pe Savonarola să cedeze: punerea sub interdicția papală (retragerea dreptului de a oficia serviciul divin). Astfel a amenințat el Florența, dacă senioria nu îl trimitea pe „acest fiul al necuratului” la Roma sau dacă nu îl arunca în închisoare.

În cazul în care se dădea curs primei variante, Alexandru a promis să-l trateze pe Savonarola așa cum un tată își tratează fiul, cu condiția ca acesta să se căiască, căci el „nu dorea moartea unui păcătos, ci ca acesta să se poată întoarce de pe drumul său și să fie viu”. El a îndemnat senioria „să nu-i îngăduie lui Savonarola să fie precum musca în lapte, tulburând relațiile acesteia cu Roma, sau să tolereze acel vierme dăunător crescut la căldura senioriei”²⁶.

Prin intermediul comunicărilor epistolare și al legatelor, senioria a continuat să încerce eliminarea obiectiilor lui Alexandru și să-l protejeze pe Savonarola. Dar, în timp ce unii membri continuau să-și exprime încrederea în puritatea motivelor călugărului, majoritatea au ajuns să adopte poziția că ar fi fost mai convenabil să-l reducă pe predicator la tăcere, decât să atragă interdicția papală. La întrunirea publică convocată de seniorie pe 9 martie 1498, pentru a hotărî calea de urmat, considerentele de eficacitate au prevalat. Papa,

---

²⁵ Brett Boston, *From Sermon to Print: Savonarola in Florence and the World Beyond*, în „The Chico Historian”, vol. 18 (2008), Department of History, California State University, Chico, pp. 94-96.

²⁶ Vezi scrisorile lui Alexandru în Perrens, I. 481-485; Pastor, III. 418 ș.u., apud P. Schaff, *op. cit.*, p. 477.

ca locțiitor al lui Hristos, are autoritate direct de la Dumnezeu și trebuie să fie ascultat.

Un al doilea considerent a fost strâmtorarea financiară a municipalității. Era nevoie de o zeciuală, și pentru aceasta era nevoie de un ordin papal. Unii au propus să-l lase pe Savonarola însuși să decidă. El era cel mai bun om pe care lumea îl văzuse în ultimii două sute de ani. Alții, plini de curaj, au anunțat că scrisorile lui Alexandru fuseseră emise prin intermediul unor mașinațiuni ale dușmanilor Florenței, și învinuirile pe care le conțineau, fiind nedrepte, nu trebuiau luate în seamă²⁷. Pe 17 martie 1498, hotărârea senioriei i-a fost comunicată lui Savonarola, și anume că de la acea dată trebuia să se abțină de la a mai predica, iar în ziua următoare el a predicat pentru ultima dată.

În ultima sa predică, Savonarola a recunoscut că este de datoria sa să se supună mandatului. Din amvon, el făcuse deja o aluzie la întrunirea unui conciliu general ca ultimă măsură. Scrisorile pe care intenționa să le trimită regilor Spaniei, Angliei, Franței, Germaniei și Ungariei, prin care îi implora să convoace un conciliu, mai există și azi. În aceste scrisori, el declara solemn că Alexandru nu era papă, deoarece, pe lângă cumpărarea scaunului cu bani din beneficiile zilnice, viciile manifestate de acesta dovedeau că nu este creștin. Se pare că scrisorile nu au fost primite niciodată. Unele persoane, totuși, au trimis comunicări preliminare unor prieteni pe la diferite curți, pentru a pregăti drumul apelului lor. Una dintre acestea, adresată lui Carol al VIII-lea, a fost interceptată la Milano și trimisă papei. Alexandru avea acum dovada rebeliunii florentine împotriva autorității papale. Dar cursul evenimentelor a luat, brusc, o întorsătură neașteptată.

Florența a fost uluită la auzul zvonului că urmau a fi luate măsuri pentru a hotărî dacă afirmațiile lui Savonarola erau adevărate²⁸. Provocarea a venit de la un franciscan, Francesco da Puglia, într-o predică la sărbătoarea Sfintei Cruci, în care el l-a denunțat pe călugărul dominican ca eretic și fals profet. Dacă Savonarola nu era ars, acest fapt ar fi fost un semn clar că Florența avea să-l urmeze. Provocarea a fost acceptată de Fra Domenico da Pescia, un călugăr

---

²⁷ Schnitzer, *Savonarola und die feuerprobe*, München, 1904, p. 38 ș.u.

²⁸ Relatarea lui Landucci referitoare la *fuoco*, p. 165 ș.u. este plină de viață 59-71, apud P. Schaff, *op. cit.*, p. 478.

de la „Sfântul Marcu” și prieten apropiat al lui Savonarola, un om a cărui viață pură era recunoscută. El a luat locul prietenului său, afirmând că Savonarola ar trebui să fie păstrat pentru lucrări superioare. Însuși Savonarola a dezaprobat supliciul. Era o recurgere la miracol. El nu mai făcuse miracole și nici nu simțise vreodată importanța unui miracol. Cauza sa, afirma el, se dovedise singură, prin fructele cucerniciei. Dar pentru oameni, după cum spunea George Eliot în *Romola*, înfricoșătorul proces părea un argument scurt și ușor.

Istoria Florenței ar putea prezenta mai multe cazuri de oameni sfinți, a căror profesiune de credință fusese încercată prin foc. Tot așa s-a întâmplat în timpul investiturii sale controversate, cu Sfântul Ioan Gualberti, în Settimo, din vecinătate, și cu călugărul Petru, în 1068, și tot așa s-a întâmplat, jumătate de secol mai târziu, cu un alt Petru, care și-a reabilitat reputația, după ce a fost acuzat de dispreț la adresa crucii, călcând fără să se rănească pe nouă brăzdare fierbinți²⁹.

Supliciul a fost autorizat de seniorie și fixat pentru data de 7 aprilie. Se hotărâse ca în cazul în care Fra Domenico murea, Savonarola să plece în exil în interval de trei ore. Cele două părți au depus declarațiile lor la seniorie. Cea a dominicanului includea următoarele puncte: Biserica are mare nevoie să fie reînnoită, ea va fi purificată, Florența va fi purificată. Sentința de excomunicare a lui Savonarola nu are valabilitate. Nimeni nu păcătuiește pentru că o ignoră³⁰.

Supliciul i-a înflăcărat și mai mult pe prietenii lui Savonarola. Când el l-a anunțat într-o predică, multe femei au exclamat: „Și eu, și eu”. Alți călugări de la „Sfântul Marcu” și sute de tineri au anunțat că sunt gata să treacă prin foc din respect pentru îndrumătorul lor spiritual.

Papa Alexandru al VI-lea a așteptat cu mare interes ultimele vești de la Florența. Este greu de aflat care a fost starea lui de spirit. El a scris pentru a dezaproba supliciul și, totuși, el nu putea simți altceva decât că acesta oferea o cale ușoară de a scăpa de dușmanul care îi contesta autoritatea. După ce supliciul a luat sfârșit, el l-a lăudat pe Francesco și pe franciscani în termeni elogioși și a declarat că franciscanii nu ar fi reușit să facă ceva mai plăcut pentru el³¹.

²⁹ Schnitzer, *op. cit.*, p. 49.

³⁰ *Ibidem*, p. 54.

³¹ *Ibidem*, p. 64 ș.u., care aprofundează problema lungimii, și Villari, II. 306, cad de acord în privința părerii că Alexandru s-a arătat pe deplin simțitor la greaua

Procesul care urma să înceapă era așteptat cu cel mai mare interes. De abia dacă mai era un alt subiect de conversație în Florența sau la Roma. Se făceau pregătiri mari. În piața publică s-au ridicat două ruguri mari, din spini și lemne. Ele erau lungi de 20 de metri, late de un metru și înalte de un metru și ceva la bază³², iar lemnele erau înmuiate în smoală și ulei. Distanța dintre ruguri era de șazeci de centimetri, suficient de mare ca să treacă un om printre ele. Toate intrările în piață erau închise de trei sute de bărbați, sub conducerea lui Marcuccio Salvatis, și alte două companii de câte cinci sute de oameni staționau în diferite puncte. Oamenii începeau să sosească de cu seară, ferestrele și acoperișurile caselor din apropiere erau pline de mulțimea de spectatori nerăbdători.

Solemnitatea a fost fixată pentru ora unsprezece. Dominicani au făcut o impresie solemnă, mărșăluind spre locul stabilit. Fra Domenico, în căruță, purta un acoperământ roșu din catifea. Savonarola, îmbrăcat în alb și ducând pocalul și ostia, încheia plutonul de călugări, care erau urmați de o mulțime de bărbați, femei și copii, cu lumânări aprinse în mâini. Când sosi ceasul să înceapă procesiunea, Savonarola predică. El spuse iarăși oamenilor că lucrarea sa nu are nevoie de miracole și că el întotdeauna a căutat să se justifice prin semnele virtuții și, a declarat el, ca pe Muntele Carmel, ne putem aștepta la intervenția miraculoasă numai ca răspuns la rugăciune și umilință.

Istoria Evului Mediu târziu are puține spectacole de oferit priutorilor, iar imaginația egalează interesul față de spectacolul oferit în ziua aceea. Acolo stătea cel mai mare predicator al timpului său și cea mai înălțătoare figură morală de la Jan Hus și Gerson. Și tot acolo, vechea metodă de a pune la încercare neprihănirea avea să fie aplicată încă o dată, un spectacol neobișnuit, într-adevăr, pentru acea generație cultivată a Florenței. Glorioasele procesiuni carnavalești ale epocii de Medici nu oferiseră un spectacol mai atrăgător.

încercare. Ei erau de aceeași părere și cu privire la faptul că *Arrabbiati* erau în mare măsură, dacă nu în totalitate, răspunzători de sugerarea grelei încercări și au făcut din ea o chestiune de însărcinare publică. Pastor, III. 429, îl descrie pe Alexandru ca fiind complet împotriva grelei încercări.

³² P. Schaff, *op. cit.*, p. 479: există o diferență între scriitorii contemporani cu privire la cifre. Landucci, p. 168, dă lungimea de 50 *braccia*, lățimea 10 și lățimea de 4; Bartolomeo Cerretai, ediția lui Schnitzer, p. 62, lățimea de 1 *braccio* și înălțimea de 2.

S-a observat o forfotă misterioasă printre călugări, intrând și ieșind din palatul senioriei. Întreaga poveste a ceea ce s-a întâmplat a fost spusă ulterior de Savonarola însuși ca și de alți martori oculari. Franciscanii au refuzat să-i permită lui Fra Domenico să intre pe poteca în flăcări purtând mantia roșie sau orice alt veșmânt, pe motiv că acestea ar putea fi vrăjite. Așa că a fost dezbrăcat până la piele și îmbrăcat în alte haine. Din același motiv, ei au insistat ca el să stea la o anumită distanță de Savonarola.

Nerăbdarea mulțimii creștea. Franciscanii s-au dus din nou în holul senioriei și s-au consultat îndelung. Ei observaseră un crucifix din lemn în mâinile lui Domenico și au insistat ca acesta să fie pus deoparte, de teamă că și acesta ar putea fi vrăjit. Savonarola a înlocuit crucifixul cu hostia, dar franciscanii au insistat ca aceasta să nu fie purtată prin flăcări. S-a făcut apel și la seniorie, dar Savonarola a refuzat să cedeze, declarând că aceasta poate arde ca o pâstaie, dar esența hostiei sacre ar rămâne neconsumată de flăcări. Deodată, a venit o furtună și o ploaie, dar s-au oprit curând. Întârzierea continua. Mulțimile deveneau agitate și amenințătoare. Căderea întunericii era aproape. Senioria a anulat supliciul.

Puterea lui Savonarola se sfârșise. Vraja numelui său dispăruse. Exista sentimentul că spectacolul era o farsă. Amenințarea populară creștea din ce în ce mai mult, iar un gardian a reușit, cu greu, să împiedice un atac violent asupra lui Savonarola în timp ce procesiunea se întorcea către „Sfântul Marcu”.

Opinia că dușmanii politici ai lui Savonarola, *Arrabbiati*, căzuseră la învoială cu franciscanii și că întârzierea din piață, cauzată de diferite obiecțiuni, a fost un truc pentru a amâna de fapt supliciul, se bucura de mult sprijin. S-a spus că erau deja pregătite pumnale pentru a-l înlătura pe Savonarola. Totuși, mulțimea nu a stat să se gândească prea mult la aceste lucruri. Savonarola nu trecuse încercarea. Și, se spunea, dacă ar fi fost sincer și ar fi crezut în cauza lui, trebuia să meargă el însuși pe cărarea în flăcări să înfrunte pericolul. Dacă ar fi trecut prin foc nevătămat, murind, ar fi demonstrat eroismul său moral. Luther, la Worms, a fost gata să se supună încercării și, cu acest fapt, a câștigat încrederea oamenilor. Dacă ar fi dat înapoi în 1521, în prezența lui Carol al V-lea, el ar fi pierdut respectul oamenilor din popor, așa cum l-a pierdut Savonarola, în 1498, în piața din Florența³³.

---

³³ *Ibidem*, p. 480.

Florența s-a înfuriat la culme pentru că i s-a impus această situație. A doua zi, „Sfântul Marcu” a fost luată cu asalt de mulțime. Senioria a votat alungarea imediată a lui Savonarola. Landucci, care plângea și continua să se roage pentru el, spune „că iadul pare să-i fi deschis porțile”. Savonarola s-a adresat prietenilor săi pentru a-și lua rămas-bun. Rezistența opusă mulțimii era în zadar; aceasta a intrat cu forța în mănăstire și a prădat-o. Fra Domenico și starețul au fost legați și duși, asaltați cu insulte din toate părțile, în fața gonfalonierului, și au fost închiși în încăperi separate. După o zi sau două, Fra Silvestro, ale cărui viziuni erau în favoarea supliciuului, a fost și el arestat. „Deoarece era imposibil să te declari de partea lui Savonarola”, scria Landucci, pentru că „ai fi putut fi ucis pentru asta”.

Papa, la primirea veștilor oficiale referitoare la evenimentele de la Florența, a trimis vorbă pentru a felicita senioria, a iertat pe deplin orașul și i-a acordat dreptul de a zeciui pentru trei ani. El a mai cerut ca Savonarola să fie trimis la Roma pentru a fi judecat, autorizând, în același timp, orașul să înceapă procesul celor trei călugări, fără a neglija, dacă era necesar, folosirea torturii³⁴.

S-a numit o comisie pentru a-i interoga pe prizonieri. S-a recurs la tortură. Cu mâinile legate la spate, Savonarola, legat de funie, era ridicat de la podea, era lăsat să cadă câțiva metri și, cu o smucitură bruscă de funie, căderea era oprită. El a fost supus de paisprezece ori într-o singură zi la această tortură. Municipalitatea a organizat două procese separate, cel din 17 aprilie și cel din 21-23 aprilie.

În delirul său generat de dureri, nefericitul a făcut mărturisiri, pe care în momentele de luciditate ulterioară le-a numit neadevărate³⁵. El a negat chiar faptul că ar fi profet. Impresia pe care această negare a făcut-o asupra admiratorilor săi, ca Landucci, de pildă, a fost devastatoare. Pe 18 aprilie 1498, acesta spune: „Am fost de față la citirea acuzațiilor aduse lui Savonarola, pe care noi toți îl consideram profet. Dar el a spus că nu este profet și că profețiile sale nu veneau de la Dumnezeu. Când am auzit acest lucru, am fost cuprins

---

³⁴ *Ibidem* (*Etiam per torturam*, scrisoarea lui Alexandru la Lucas, p. 372).

³⁵ Relatările despre procesul lui Savonarola și mărturisirile acestuia au o valoare incertă, deoarece au fost denaturate de povestitorul Ser Ceccone. Vezi Pastor, III. 432 ș.u. Landucci spune că de la 9 dimineața până la căderea nopții, în închisoarea orașului se puteau auzi strigătele lui Domenico și Silvestro cf. P. Schaff, *op. cit.*, p. 481.

de mirare și uimire. O durere mare mi-a cuprins sufletul, văzând un edificiu atât de minunat cum se prăbușește la pământ, pentru că fusese construit pe regretabila fundație a falsității. Căutam ca Florența să devină un nou Ierusalim, ale cărui legi și exemplu de viață bună – *buona vita* – ar continua reînnoirea Bisericii, convertirea păgânilor și mângâierea; și am simțit contrariul și am luat drept leac cuvintele «în voia Ta, vai, Doamne, sunt lăsate toate lucrurile» – *in voluntate tua, Domine, omnia sunt posita*» (Jurnal, p. 173)³⁶.

Alexandru a trimis o comisie proprie pentru a ține un nou proces, comisie formată din Turriano, generalul venețian general al dominicanilor, și Francesco Romolino, episcopul de Ilerda, numit ulterior cardinal. Scrisorile trimise de la Roma menționau instrucțiunile primite de această comisie: „să-l omoare pe Savonarola, chiar dacă ar fi fost un alt Ioan Botezătorul”. Curând, după ce Romolino a sosit la Florența, el a anunțat că ridicarea unui rug era iminentă și că el avea asupra sa sentința pregătită dinainte.

Fra Domenico s-a purtat admirabil și a continuat să nu spună nimic altceva decât laude la adresa prietenului și superiorului său ierarhic. Fra Silvestro, cedând agoniei cauzate de roata de tortură, i-a adus superiorului său tot felul de învinuiri. Alți călugări de la „Sfântul Marcu” i-au scris lui Alexandru, acuzându-și starețul de impostură. Pentru a-și salva pielea, și-au renegat și și-au calomniat binefăcătorii. Ei și-au primit răsplata, iertarea papală.

Acuzațiile exacte pentru care Savonarola a fost condamnat la moarte sunt incerte, deoarece ele au fost născocite, în parte, cu acest prilej. Deși nu încălcase legea lui Dumnezeu, el ofensase suficient omul. El a fost acuzat de trimișii papii de erezie și schismă. Eretic nu a fost. Tot ce se poate spune este că a fost un rebel la adresa autorității papale și s-a împotrivit bulei *Execrabilis* dată de Papa Pius al II-lea, când a decis să recurgă la un conciliu³⁷.

Savonarola și-a petrecut timpul scurs între torturi compunând *Meditațiile* sale asupra celor doi psalmi ai penitenței, Psalmii 32 și 51. Aici vedem strălucirea și căldura naturii sale religioase. Marele predicator se apropie de scaunul divin ca un păcătos smerit și imploră ca cel care cere pâine să nu fie alungat cu pietre. El face trimiteri la Zaheu,

³⁶ Cf. P. Schaff, *op. cit.*, p. 481.

³⁷ Vezi scrisorile trimise de comisia papală lui Alexandru, Lucas, p. 434-436 apud P. Schaff, *op. cit.*, p. 482.

Maria Magdalena, femeia din Canaan, Petru și fiul risipitor. „Slobozește-mă”, striga el, „așa cum ai slobozit nenumărați păcătoși din ghearele morții și de la porțile iadului, iar limba mea Îți va cânta virtutea cu glas puternic.”

Luther, care și-a publicat tălmăcirile cu o prefață notabilă în 1523, le-a declarat „un exemplu de învățatură evanghelică și pioșenie creștină. Căci în ele Savonarola este văzut intrând nu ca un călugăr dominican, cu credință în jurămintele sale, regulile ordinului său, rasa și slujbele sale și în lucrările bune, ci înveșmântat în platoșa virtuții și înarmat cu scutul credinței și coiful mântuirii, nu ca membru al Ordinului Predicatorilor, ci ca un creștin de rând”³⁸.

După ce au fost separați timp de trei săptămâni, la cererea celor trei călugări, li s-a permis să se întâlnească față în față în noaptea dinaintea execuției. Această întâlnire a avut loc în holul senioriei. La întoarcerea sa în celulă, Savonarola a adormit cu capul în poala lui Niccolini din frăția *Battuti*, o frăție a cărei misiune era să-i păstorească pe prizonieri. Niccolini a povestit că somnul său era la fel de liniștit ca somnul unui copil. Când s-a trezit, condamnatul a petrecut ceasurile care mai rămăseseră din noapte în rugăciune. A doua zi dimineață, prietenii s-au întâlnit din nou și au luat parte împreună la rugăciune.

Sentița era moartea prin spânzurare, după care trupurile urmau a fi arse. Execuția a avut loc în piața publică, unde, cu două luni înainte, se adunaseră mulțimile pentru a fi martore la supliciul prin foc. Savonarola și prietenii săi au fost duși dezbrăcați de rase, în picioarele goale și cu mâinile legate. Episcopul de Vasona, la numirea papei, i-a dezlegat de păcate, apoi prelatul a spus: „Te separ de Biserica militantă și de Biserica triumfătoare” – *separo te ab ecclesia militante et triumphante*. „Nu de Biserica triumfătoare”, replică Savonarola, „căci nu e în puterea ta” – *militante, non triumphante: hoc enim tuum non est*.

El a fost mai întâi martor, în tăcere, la moartea lui Fra Domenico și a lui Fra Silvestro, ale cărui ultime cuvinte au fost: „Iisus, Iisus”, și apoi a urcat pe eșafod. Mai rămăseseră spectatori care proferau insulte. Trupurile lor au fost arse și, pentru a nu rămâne nici o pârțică spre a fi folosită ca moaște, cenușa le-a fost aruncată în apele râului Arno³⁹.

³⁸ P. Schaff, *op. cit.*, p. 482 (Vezi Weimar ed. XII. 248).

³⁹ *Ibidem*, p. 482.

Landucci, gândindu-se la moartea lui Savonarola, își reaminti de răstignire și, la scena execuției, deplânse din nou dezamăgirea speranțelor sale pentru reînnoirea Bisericii și convertirea necredincioșilor – *la novazione della chiesa e la conversione degli infedeli*. Astfel s-a încheiat martiriul lui Savonarola, pe 23 mai 1498.

În relația sa cu Papa Alexandru, la început el a încercat să fie supus, după cum am văzut, iar tonul pe care i se adresa Sfântului Părinte era reverențios și plin de supunere. Chiar și atunci când îl contesta vehement, călugărul păstra un ton de profund respect pentru Înaltul Scaun al Sfântului Petru, cu credință în intangibilitatea Papalității. Biserica de la Roma a fost pentru el mama tuturor bisericilor, iar papa, capul acesteia. În lucrarea sa, *Triumful Crucii*, el susține în mod clar cele Șapte Taine și că Hristos Se află „în întregime și în esență în fiecare dintre componentele Euharistiei”. El nu se ridicase împotriva instituției papale, ci împotriva unei persoane pe care, în mod greșit, o considera nedemnă de înalta funcție. El era convins că Alexandru fusese ales papă prin fraudă și mită. În cele mai grave alegeri la adresa reședințelor care dominau societatea și corupției din sânul Bisericii nu vom găsi nici un cuvânt lipsit de respect la adresa învățăturilor creștine sau la adresa obârșiei divine a instituției papale⁴⁰.

Trebuie comparată această atitudine cu vorbele pe care Luther i le adresează lui Leo al X-lea, spune J.L. O'Neil (*Jerome Savonarola. A Sketch*): „Între cei din urmă, disputa era una, în întregime teologică, doctrinele și tainele Bisericii erau târâte în dispută. Luther a fost chemat să dea explicații la Roma. Care a fost reacția lui? «Știți ce cred despre Roma? Este o amestecătură confuză de nebuni, idioți, naivi, capete pătrate și personaje malefice! Papa și nesimțirea sunt totuna!» Și apoi, îi spune Papei Leon al X-lea că ar dori să-și spele mâinile «în sângele învățătorilor corupți, al cardinalilor și papilor cu care Sodoma romană a contaminat Biserica!» Ce ar mai fi de adăugat? Este clar, nu numai din punctul de vedere al neobrăzării călugărului german, dar și din perspectiva evenimentelor care au urmat și a consecințelor acestora, că adevărul istoric este zdruncinat, iar numele nici unui catolic evlavios nu poate sta alături de numele și învățăturile lui Martin Luther. Monumentul lui Luther ridicat în Worms, în 1868, este de aceea cu atât mai important, cu cât

⁴⁰ J.L. O'Neil, *Jerome Savonarola. A Sketch*, Boston, 1898, p. 179.

îl reprezintă și pe Savonarola, un imens fals istoric: figura centrală este Luther; sunt, de asemenea, reprezentări Melanchthon, Reuchlin, Philip de Hesse și Frederick de Saxonia. La bază se află un grup statuar mai mic, care îi reprezintă pe Waldo, Wicklif, Hus și Savonarola, ca antemergători ai călugărului de Wittemberg. Nimic mai fals!”⁴¹.

Savonarola a fost una dintre cele mai notabile figuri pe care Italia le-a produs. Lumea creștină modernă, catolică și protestantă îl pune alături de iluminării religioși înflăcărați, din toate țările și din toate timpurile. El a fost predicator al virtuții și patriot. Între personalitățile religioase ale Italiei, el ocupă un loc deosebit, alături de Dante, poetul Italiei, de Sfântul Francisc de Assisi și de Toma de Aquino. Italia a avut și alți predicatori – Anton din Padova, Bernardino din Siena ș.a. –, dar mesajele lor au fost locale și ecleziastice. Savonarola a avut ceva în comun cu Arnold din Brescia. Amândoi au avut un mesaj răscolitor în favoarea Reformei. Amândoi au combinat idealurile politice cu activitatea lor spirituală și amândoi au murit ca urmare a sancțiunii judiciare dată de Scaunul papal.

Analiza relației dintre Savonarola și Papa Alexandru al VI-lea o decriptează în final istoricii protestanți Philip Schaff – „Savonarola a fost un catolic adevărat. El nu a negat nici măcar o dogmă din Biserica medievală. În modul în care își făcea auzit mesajul, el s-a ridicat deasupra ritualurilor și uzanțelor. El cerea imperativ regenerarea inimii. Revolta sa la adresa autorității papale, prin recurgerea la un conciliu, este o piatră de încercare serioasă pentru catolici...”⁴² – și Leopold von Ranke – „Luther voia, cu precădere, o reformă a dogmei, reforma lui Savonarola viza morala și constituția. El era un reformator care accepta papalitatea și nu voia să fie altceva decât un slujitor al Bisericii Catolice”⁴³.

Chiar profesorul protestant Pasquale Villari spune că „atacurile lui Savonarola nu sunt niciodată îndreptate împotriva dogmelor Bisericii, ci doar împotriva celor care le-au deformat; trebuie să se știe că el este de cea mai pură esență catolică, a vrut doar reforma morală a societății, rămânând până la capăt credincios crezului său”⁴⁴.

---

⁴¹ *Ibidem*, pp. 180-181.

⁴² P. Schaff, *op.cit.*, p. 483.

⁴³ J.L. O’Neil, *op. cit.*, p. 173.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 172

Rev. John Procter, dominican englez, traducătorul cărții lui Savonarola, *Triumful Crucii*, îl numește pe acesta „catolic tradițional”; în introducerea sa, Procter afirmă că Savonarola nu este un reformator⁴⁵. Istoricul catolic Ludwig von Pastor, cunoscut adversar al priorului de la „Sfântul Marcu”, conchide: „Savonarola a fost întotdeauna credincios dogmei catolice în teorie. Singurul sens în care s-a îndepărtat de la ea a fost nesupunerea față de papă și recurgerea la un conciliu”⁴⁶.

În lupta sa cu Papa Alexandru al VI-lea Borgia, Savonarola a dat dovadă de unele slăbiciuni. Personalitate tumultuoasă, el instaurase un regim la granița terorii, sub supravegherea inchiziției monahale. A ars cărți și opere de artă, a meditat mai mult decât era psihologic suportabil asupra textului *Apocalipsei*, a predicat cu îndârjire împotriva luxului, simoniei, rușinii Babilonului roman, ducând confesiunea publică a păcatelor Florenței până la murmurul de protest, ce i se va întoarce împotriva în ultimele ore de viață.

Greșeala capitală săvârșită de Savonarola, după părerea istoricului Emile Gebhardt, este neinspirata alegere a terenului pe care urma să se dea lupta cu papa, și anume politicul pur, domeniu în care străluciseră Arnold de Brescia și Cola di Rienzo⁴⁷. Deoarece forma de conducere despotică se afla în declin pe teritoriul Italiei, Savonarola transformă Florența într-un stat comunal, sub inspirata idee a regatului lui Iisus, *Citta di Dio*. În acest stadiu al dominației călugărului dominican în Florența, Alexandru al VI-lea îl trimite pe Arhiepiscopul de Vasano, cu titlul de legat și comisar apostolic, pentru a cerceta cazul. În martie 1497 s-au ținut concilii pentru a se hotărî cum să se reacționeze în privința fratelui, care s-au încheiat cu afirmarea celor mai diverse opinii: unii doreau să i se interzică să mai predice, iar alții nu; influențată de rațiuni de stat, controversa a devenit foarte serioasă; el a continuat să predice, iar papa a amenințat că va pune orașul sub interdicție. Părea extraordinar că papa nu putea să îl reducă la tăcere și, mai mult, că el rămânea ferm și nu înceta să predice⁴⁸. Lupta lui Savonarola împotriva papei a făcut să îi scadă din ce în ce mai mult popularitatea, deja intrată în declin.

---

⁴⁵ John Procter, *Cuvânt de introducere*, traducere în engleză a lui G. Savonarola, *The Triumph of the Cross* (1497), Sands and Company, Londra, 1901.

⁴⁶ P. Schaff, *op. cit.*, p. 484.

⁴⁷ Emile Gebhardt, *Moines et papes*, Paris, 1909, p. 228.

⁴⁸ Luca Landucci, *A Florentine Diary: from 1450 to 1516*, traducere în limba engleză de Alice de Rosen Jervis, New York, Arno Press, 1969, p. 132.

Aceasta însă nu a fost ultima slăbiciune. Anul 1498 a fost un an foarte tulbure pentru Savonarola și adepții săi. Fra Domenico din Pescia, în apărarea azeziunii sale la politica fratelui, s-a oferit să treacă proba focului, după ce, în prealabil, Savonarola refuzase, ceea ce a stârnit dezaprobarea florentinilor⁴⁹.

Demersul de natură diplomatică pe care Savonarola îl face în deschiderea relațiilor cu principii europeni ne arată apogeul afirmării proprii personalități și a poziției sale de conducător, prin asumarea misiunii. Burckhardt observă că o mai puternică afirmare individuală pe scena istoriei nu avea să se vadă decât după o generație, în persoana lui Martin Luther⁵⁰.

În concluzia acestui studiu, opinia noastră este că lupta lui Savonarola împotriva papei, deși pornea din rațiuni oneste de reformare a Bisericii din punct de vedere moral, s-a dovedit a fi un act necugetat, călugărul florentin depășindu-și cu mult condiția și statutul său. Exemplul nesupunerii în fața superiorului, de care Savonarola a dat dovadă, va determina refuzul maselor de a i se supune, astfel încât, mult mai eficientă ar fi fost continuarea muncii de reorganizare a Ordinului dominican și a activităților de asistență socială, o reformă începută la baza ierarhiei bisericești, lipsită însă de spectaculozitatea atacului împotriva pontifului roman.

---

⁴⁹ „Fra Domenico din Pescia, tovarășul lui cel mai apropiat de la Mănăstirea «San Marco», om simplu și cunoscut pentru viața-i curată, care propovăduia despre lucrurile viitoare după pilda lui Fra Girolamo, spusese [...], pentru a dovedi adevărul prezicerilor lor, că ei ar fi gata să învie un mort sau să intre în foc, ieșind nevătămați din flăcări prin harul lui Dumnezeu; lucru repetat și de Fra Girolamo” cf. F. Guicciardini, *op. cit.*, p. 286.

⁵⁰ Jacob Burckhardt, *Civilizația Renașterii în Italia*, București, 1969, p. 241.

**Girolamo Savonarola
versus Pope Alexander the VIth**

Rev. PhD. Cand. Iulian-Mihail VASILE

Following the decentralising process in the fourteenth and fifteenth centuries, of all the Italian cities seized by the freedom of self-expressing, one city would stand out by its unparalleled cultural brilliance – Florence. In the „capital” of thinking and arts of Renaissance Italy, a Florentine friar appeared – Girolamo Savonarola, a tempestuous personality, who undertook both a prophetic and a political role. Hence, the upcoming conflict between him and the Borgia Pope, Alexander, ended in the friar’s being sentenced in 1498 to death by pyre.

Savonarola has remained a controversial character ever since: convicted as an heretic by Pope Alexander VI, rehabilitated by other pontiffs, regarded by Luther as a forerunner of the Protestant Reform and as a saint by many neoprotestants, many an honest historians and theologians still consider him a reformer of morals in the Roman Catholic Church, yet a reformer who overstepped the bounds of his relationships with his superior.

KEYWORDS: Girolamo Savonarola, Pope Alexander VI, History of the Church, Roman Catholic Church